

կաղապարի մէջ թափուած մանն բաւական ստանձնեալ ետեւ, Բ Գ Դ օղակներն կաղապարին նեղ մասը կը մղուին դուրս կը հանուին եւ կաղապարը բաժնուելով ճրագը գուրս կու տայ. ուր որ թէ՛ երկու մասերն բաղկացեալ չլլաւ՝ պէտք էր կաղապարը քիչ մ'աւան տալ չնայ մէջ գնել որ ճրագը կաղապարը թողու:

Պատրոյգն ապակեայ կաղապարներու մէջ հաստատելու կը գործածուի պարտաբէլ տետր, որ ե կործր երկաթի թէ՛ւ, որուն մէջ ծայրն ճանկ մը կ'ըլլայ պատրոյգը բռնելու, իսկ միւս ծայրը ձեռք բռնելու զօղակ մը. այս թէ՛ն կաղապարէն 8—10 սմ. երկայն կ'ըլլայ: Ասեղը լայն կողմանէ կը խոթուի կաղապարին մէջ, մինչեւ նեղ ծայրը, պատրոյգը կ'անցուի ճանկին, վեր կը քաշուի եւ կաղապարին ճիշտ մէջտեղը կը հաստատուի: Կաղապարին լայն կողմն, հորիզոնական փայտէ թելի մը վրայ, նթիւ կ'աղապարին ծայրէ ծանկ պատրուագէն աւելի լայն է՝ փայտի կողմուր մը կը խցուի:

Կաղապարներն այսպէս պատրաստուելէն եւ մասնաւոր շէշնակէ կամ փայտի վրայ կորգու շարեւէն ետեւ՝ կը սկսուի մանն հալեցնել եւ կաղապարներու մէջ թափել: Հալեցնելու համար կրտսը պէտք չէ ստառիկ ըլլաւ, եւ մէկ անգամէն շատ մօմ պէտք չէ գնել հալոցին մէջ, եւ միայն այն տանն պէտք է նոր մօմ վրան աւելցնել, երբ առաւինն ստեղծ խտրութիւնը բոլորովին հալի: Ասոր ամենէն աւելի յարմար է շուգալ ժամացող հալոցն, ինչպէս վերն բոխքն: Այսպէս հալոցին մէջ մանն հալելէն ետեւ, գործաւոր մը կաթնալին առնէ կը կենայ եւ կաթնալին ծորակէն կը լեցնէն այն անոթներն որ մօմը սկսաւ առաւանդել կաղապարներու մէջ թափելու. կը գործածուի. Մօմը ճրագի կաղապարներու մէջ թափելու համար երկու ծարաւոր գործաւոր հարկուոր է. վրան զի գործողութիւնը շուտով պիտի կատարուի, եւ լաւ պիտի ըլլայ, որպէս զի մօմը չգնձանայ:

Ճրագներն այսպէս կաղապարներու մէջ պաղեցնէն ետեւ, կաղապարներն քանի մը փայրկեան դառն չնայ մէջ կը մնան, որով կաղապարներն կը լայնան եւ ճրագներն դիւրաւ դուրս կը հանուին: Եթէ կ'աղապարներն երկու մասն են, ինչպէս բոխքը, շատ աւելի դիւրին է հանելու:

Մօմն լաւ ձուլելու եւ կանա պայմաններէն մէկն է՝ որ կաղապարներուն ներքին երեսն միշտ մաքուր եւ փայլուն ըլլայ: Անոր համար ճրագը գուրս հանուելուն պէս պէտք է բռնելին իւրով թափախ խառնուի մը անմիջապէս սրբել եւ մաքրել մօմի մնացորդներէ, թէ՛ եւ վերջէն աւաթիմանի անոթը ըլլան: Այս խողանապետին կանխեղծ ասպակին մաքրելու խողանակի կը նմանին:

(Է. Բարսեղեան)

ՔԱՐԱՑԱԾԱԾՆԵՐ

ԽԱՅ ՈՒ ԾԵՓՈՂ

ՎԵՐԱՆ ԺԱՐԱՆԱԿԱՆԵՐԸ ՎԵՐԱՆ

(Է. Բարսեղեան)

2. Տոն կարսիս Մորմոն:

Մինչեւ Է. Բարսեղեան հասարակագետութեան գահերէնցն այսպիսի խօսակցութեանց իր թեղած էր, ինքն իւր գործերու սենեկին մէջ մեծաքայլ վեր փայր չէ մէկը: Առաջին տետրութեամբ ամենեւին չէր կ'ընար այս մարգուտ ինչպիսի տրածանաւոր անձ ըլլան գուշակուիլ: Երեսը՝ բոլոր գիշերն հսկում ըրածի պէս թողւ աւ խանջեալ, աչքը գրեթէ գեղան բռնեւաւոր էր: Միայն լայն, բարձր եւ գրեթէ քառակուսի ճակատը՝ մեծախորհուրդ մարդ մ'ըլլաւ, եւ իւր թանկը եւ սուր կորուած ընչացն ալ տեսնի մը քաշապատութիւն ունենալուն նշան էր: Ընդհանրապէս երեսը կ'ըն լեցուն էր եւ բարեբաղնութեան կիցք կը դրան: Թե՛ եւ գահերէնց հաղիւ յիշուն ասարաւն էր, սակայն թէ՛ մաշն եւ թէ՛ ընչացքն ձեռն պէս սպիտակ էին, եւ մազերն սկսած էին տարբէն անօրանալ եւ քունքին քովին թափուիլ: Միայն կեցողութեան գործուր էր, եւ թէ՛ եւ խորանի մասնածած ասին դուրսը կան կը բռնէր, բայց քաշուածքն ամուր եւ հաստատուն էր: Արտաքին կարգի պարզութիւն մը կը տեսնուի վրան: Թե՛ թէ՛ եւ, մեծ գունով վերաբուր մը եւ նոյն գունով առանգգետ կը հագնէր: Պարզ ոսկի շերտ եւ հարսանեաց մասնադիւն քաւ ուրիշ զարդ մը չունէր վրան: Նոյն իսկ ժամանցի շղթան անգամ պղպտտէ էր:

Իւր գործելու սենեկին պարտութիւնն ալ պարզ հագուստին շատ էր միայրանէր: Բարձր, ընդարձակ սենեակ մըն էր, որ կարեւոր կահ կարանեաց կողմանէ՝ վանականի մը խցին կը նմանէր. պատերն անգամ թղթով զրուապեալ չէին, այլ միայն բաց կանաչ բաւած: Գահերէնցուն գործելու սեղանը կաղնայ փայտէ էր, եւ աչքի կը զարնէր ոչ թէ աղիւս յօրինածտողի, այլ վրայի մեծ աւ բազմութիւն դարաններուն ու ձգցունիւրով. — առաջին անգամ տեսնողը կ'իմանար, որ խոցը զարգարելու համար չէր: Անմասագրութիւններով խիտ լեցունած բարձր դարան մը, կողմակի կեցած գորգապատ սեղան մը, որուն վրայ չնայ չէր կը կար եւ ծխախոտի բաց արկղիկ մը, մէջտեղն ալ կ'ընէր գրուածներ, քանի մը պարզ բազմութեան, ահա ասանք էին: Գրեթէ իշխանապետական ճոխութեամբ ճոխացեալ կառավարչի մը սենեկին բովանդակ աղքատին կահկարասիքը:

Միայն երկու բան այս աղքատին կորստեաց հակապատկեր մը կ'ընծայէին: Ատոնցմէ մէկն էր փրկուելու քանդակեալ շքեղ խաչքալութիւն մը, գործք մը՝ որ միջնդարեան խոսկարի ճարտարներու գործուածներն կը յիշեցնէր: Այս խաչք-

բայց կ'ուզեմ որ ամեն յարմարմանն ապահով ըլլայ՝
 Դեր կ'անցնէր։ Անոր համար կ'ուզեմ, որ այս երկրին
 կապիտալներն ազատօրէն կամ՝ բանտար-
 կելու իշխանութիւն տրուան ըլլայ ձեզի։ Բայց տու-
 ի՛նք չեմ կարծի որ Գոյնզոյց այսպիսի դատաւանու-
 թեան մը մասնակից ըլլայ՝ ստղծէ և հակառակորդ՝
 բայց պատուաւոր մարդ մըն է։

«Գիտեմ, գիտեմ։ Գոյնզոյց ուրիշներուն պէս
 չէ։ Այն ծերը կը ծանշեմ, երբեմն բարեկամ է-
 ինք։ Քառասուն տարի յառաջ՝ Կոստայսթնի վար-
 փարոսն՝ երբեմն իրարու հետ կուտեցանք. դուն
 դեռ ամէն լուր չունեիս։ — Ի՞նչ կ'ընէ Տօրթոքաւ,
 զոյն լաւ պիտի գիտնայ։ Երբ որ Գոյնզոյց — ասկի
 գրեթէ տասը տարի յառաջ — մեզի հետ ունեցած
 ընտանեկան մեքենաւ կապերը խզեց, անիկայ գեռ
 դեղեցիկ տղայ մըն էր։ Հիմայ տասնհինգ կամ
 տասնութեց տարուան պիտի ըլլայ։ Խիմենէզ, աշ-
 ըիկը քանի՜ տարուան է։»

Գոյնզոյցը լսեց, երեսը բոլորովին կար-
 մեքաւ, և աչքը գետնին բռնեցած էր։

«Գահերեցը քանի մը րոպէ խիմենէզի դի-
 ւթութիւնը ժպտելով գնդեկէն ետքը՝ խօզըն յա-
 ռաւ տարաւ։ «Ամենեւին իմ կողմնակիցներէն մե-
 կուն ունեցած սիրող շաղկ դնել չեմ ուզեր։»

«Մտիտ ուրը, Տէր, բաւ պաշտօնականն ա-
 չուընեք վեր վերցնելով, երբեք ծառայութեան
 պարտքերուն վնաս պիտի չայլ։»

«Հա, հա, աեք պաշտօնական, կրկնեց գա-
 հերեցն խեղիատաւով։ Եստեղ, այսպէս պաշտօնական
 մի խօսիր։ Հոս ծառայութեան վրայ խօսք չկայ, և
 ծայրահիսն բռնմ մեզք բարկանայու. եմ. վնաս զի
 այնպիսի բանի մը վրայ վաղապատեական դատ կու
 տան քու աւելորեալ գահերեցուդ, որ իր խոտ-
 կցութեանցը մէջ բնաւ զայս շօշափել չ'ուզիր։»

«Ձիւ չեք հասկընար. ես չեի համարակեր
 ձեր գիմացը...»

«Գիտեմ, գիտեմ. գահերեցուդ գիմացն ամեն
 բանի կը համարակիտ, վնաս զի գիտես որ ամե-
 նեւին բանի մը համար քեզի չի կրնար գտկամակիլ։»

«Ձիւ շատ կը պատահէք, Տէր գահերեց, ձեր
 խօսքերը զիս սեզ ու երանելի կ'ընեն։»

«Զարմանալի բան մը կայ, բաւ Կարօտ,
 որ զիս այսպէս առ քեզ կը քաշէ։ Երբ իբր ողոր-
 մեկ եւ հիւանդ տղայ մը հիւանդանոցին առջեւը
 զքեզ տեսայ, և զքեզ ներս չէին առնար, երախ-
 տաղանական նայուածքով նայեցար ինծի. թէպէտ
 առաւելորդ կարծած, բայց հեղ և աղքատիկ նկա-
 րագիր մ'ունէին. ան ասեմ հայեցիցի դիւս որով
 չեմ կրնար քու աղաւանդի երբեք մերժել։ — Ի
 բայց ասեմ, բաւ քիչ մը լուհէն ետքը՝ եթէ Աս-
 տուծոյ մը մարդկան իրականց դեմ բան մ'ըլլայ։»

«Այո, Տէր գահերեց, իմ սիրտը համար
 այն ասեմ մահացող թշնամի մ'ունեցար։»

«Ի՞նչ կրնայի ընել։ Տիպիկն պաշտօնականու-
 թեան հրամանագիրը խաբէրէ քու սիրտը համար
 չէր։ Հիւանդանոցի մեծ եղան, պետք չէ որ հիւ-
 անդին համար անխղիւն մը պարտաստել տայու
 գտաւորութեան խորհրդաւ համար՝ դրան առջեւը
 կեցողն անտես ընէ։ Եթէ այլապէս գործէի, պար-
 տուցս մէջ պակասեց կ'ըլլայի։»

«Եւ դուք ինք զինքնդ հիւանդանոցի վարիչ
 անուանեցիք, փոխան վարիչ մը կարգեցիք և ամեն
 որ ինքն խիմենէզն որպիսով թիւնն տեղեկանայու
 համար անձանք կու գայիք։»

«Բայց բոկ քեզի որ այն սեւ վառվառն ա-
 չուընեքով զիս հայեցիք։»

«Տէր գահերեց, բաւ պաշտօնականը որով
 ցաւով մը, այս իրականութիւնը կատարի կ'ուզէք
 դարձնել։ Բայց սիրաւ կը ճշիկ. վնաս զի կ'ուզեմ
 որ այս շարժաձան հասուցանէ ձեզի այն, ինչ որ այն
 աղան բրիք. եւ ասկայն չի կրնար։»

«Լեւ, լեւ, Խիմենէզ, կրկնեց Մորենոյ եր-
 կու ձեռնարկերով մերժողական շարժում մ'ընելով.
 գիտեմ հիմայ ինչ պիտի գայ ասք ետեւէն։ Հի-
 մայ պիտի տկու եւ անգնալից սեղք յայտնել։ Կ'ա-
 պահովընեմ զքեզ, որ աւելի լաւ կ'ըլլար քե-
 շե, եթէ զայն Տօրթոքային յայտնէիր։ Ընե-
 ցած հաստատութեանց կը քաղաքի շաղկ ու
 սահման գնել. դուն կ'ուզէիր զիս իշխանապետ
 կայսր, եթէ կարելի ըլլար նոյն իսկ կայսր և
 քահանայապետ միանգամայն տեսնել։ Բայց այս
 սպառ մը չունի։ Կարգուէ, պատասխան կ'ը, կար-
 դուէ։ Այլ չէ միայն որ հնութիւնն քու վնաս է,
 այլ նաեւ իմ աղքատութեան քեզի տկու հա-
 նել կ'ուզեմ։ Ըստ լաւ կ'ըլլար ինծի՝ եթէ այն-
 պիտի չըլնայի մը մէջ մանէիր, ուր իմ վնաս այնչափ
 լաւ չի խօսուիր. դուն կ'ուզէիր զիս աստուածացը-
 նել, բայց մարդկութեան համար ասկի կրն-
 չել կամ նաեւ վնասաւոր բան չի կրնար ըլլալ։
 Մտածե թէ ինչպէս դիւրութեամբ այսպէս աս-
 տուածացեալ մը զատանցութիւնն ծնարարութիւն
 կը կործնէ։»

«Թայմ ձեզմէ չեմ վախար. բայց եթէ ձեր
 վրայ լաւ շնորհ չըլնայի մը մէջ մանէի, զանոնք
 ցրելու բաւական զօրութիւն պիտի ունենայիք։»

«Աւելի լաւ է, որքեակ իմ, որ ծառայու-
 թիւնդ ընես։ — Կարծեմ գահայից-սրահին մէջ
 մեկը կայ։»

Աւելիմ երակացն՝ գահերեցին խօսք որահէն
 բաժնող վարադոյն վերցուց և գաւառ ելաւ։ Վայր-
 կեան մ'եղք ծառայական ձեռնարկ ներս մտաւ
 և բաւ։ «Տէր Ենրիքեց. Գոյնզոյց ներս մտնելու
 հրաման կը խեղդէ։»

Գահերեցը ծծածաղելով բաւ։ «Գայլուն վրայ
 կը խօսեիր, Կայր լսեցիք։ Քեզի համար աղջկանը
 ձեռք խեղդեմ։»

Գոյնզոյցը զպատասխանեց։

«Ընէ ծերուն, որ հրամայէ ներս գայ։»

Խիմենէզ աներեւելով ելաւ և անոր տեղ
 բարձրահասակ զօրաւոր մարդ մը ներս մտաւ, որուն
 աղանքն արդէն աւելորեալ էին, եւ զէվըր՝ թէեւ
 ծանրութիւն ու խոտով թիւն մ'ունէր, սակայն Կու-
 պայրէին զէպ ի Բիգոյ մտնող ճամբուն վրայ՝ ֆան
 տեր կրայ հոլանտացոյն ընկերացող երիտասարդ
 Գրեյն կը յիշեցնէր։

(Ընթերցանութիւն)